

Åtgärder för att hantera rädsla för björn och varg

Jens Frank¹, Maria Johansson², Anders Flykt³ och Ann Eklund¹

¹ Viltskadecenter, Inst.f. Ekologi, Sveriges Lantbruksuniversitet.

² Miljöpsykologi, Inst. f. Arkitektur och byggd miljö, Lunds Universitet.

³ Avd. f. Psykologi, Mittuniversitetet.

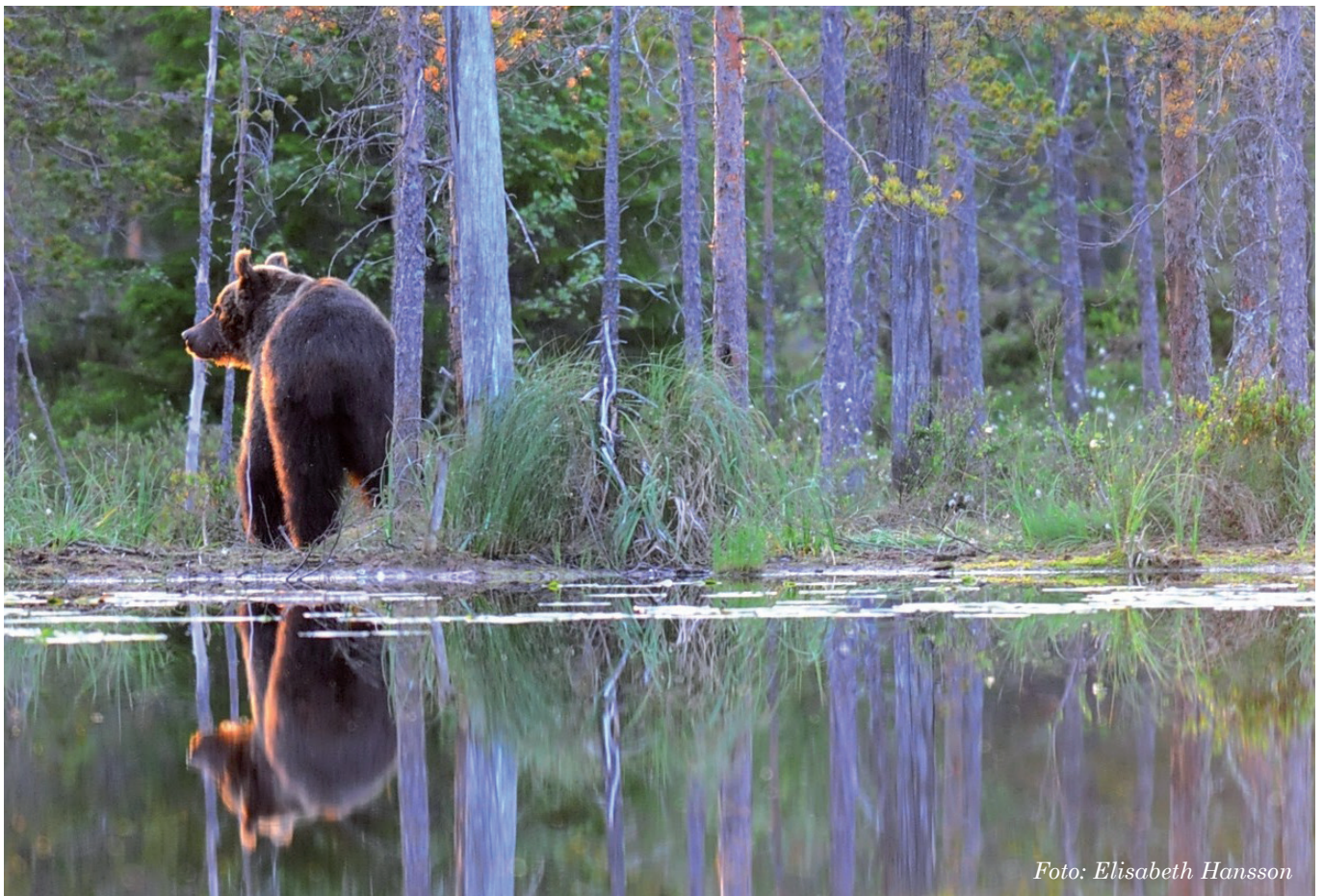

Foto: Elisabeth Hansson

Förvaltning av små populationer är en utmaning eftersom även till synes obetydliga åtgärder kan ha stora effekter på antalet djur. Förvaltningen av kontroversiella arter är i sin tur en utmaning då åtgärderna kan leda till starka reaktioner från

allmänheten. Förvaltning av stora rovdjur omfattar båda dessa utmaningar. Det finns därför uppenbara fördelar med att undersöka allmänhetens stöd för föreslagna förvaltningsåtgärder innan åtgärderna vidtas.

Foto: Elisabeth Hansson

Bakgrund

Tidigare forskning har visat att bristande tillit till de förvaltande myndigheterna bidrar till upplevd rädsla för rovdjur. Det är därför inte självklart att de som känner rädsla för rovdjur är särskilt intresserade av att myndigheterna vidtar olika åtgärder. Dessutom är kunskapen om effekten av många förvaltningsåtgärder liten, både vad gäller i vilken utsträckning de löser olika problem och i vilken utsträckning de kan skapa nya konflikter.

Inom ramen för ett tvärvetenskapligt samarbete mellan Viltskadecenter,

Sveriges Lantbruksuniversitet, Miljöpsykologi vid Lunds Universitet och Psykologi vid Högskolan i Gävle har allmänhetens stöd för ett urval möjliga förvaltningsåtgärder undersökts. Åtgärderna syftar till att minska antalet möten mellan människor och stora rovdjur i björn- och vargområden i Sverige. En del av åtgärderna var sådana som redan används idag, andra var åtgärder vilkas användning diskuteras (se tabell 1).

Konfliktpotential

Ett sätt att beskriva hur stora menings-

skiljaktigheter det finns om olika förvaltningsåtgärder innan de genomförs är att uppskatta den så kallade konfliktpotentialen för varje åtgärd. Detta görs genom att fråga olika grupper av människor i vilken utsträckning de vill se åtgärden genomförd på platsen där de själva bor. En åtgärd som de flesta tillfrågade är överens om (vare sig det gäller om den ska genomföras eller inte) kan sägas ha en låg konfliktpotential. Om en åtgärd genomförs som många tycker är positiv är risken för konflikt mellan människor i området liten. En åtgärd med hög konfliktpotential kännetecknas istället av att åsikterna bland de tillfrågade går isär: En del vill gärna att åtgärden ska genomföras medan andra är helt emot det. Konfliktpotentialen är alltså ett mått på hur stor variationen är i de tillfrågades svar. Ju mer åsikterna går isär om en åtgärd desto större är dess konfliktpotential.

Studiens genomförande

En enkät besvarades av 391 personer, varav 198 bodde i björn- och vargområden och 193 i vargområden. Deltagarna var mellan 18 och 75 år. 47 % var män och 53 % kvinnor. Svarefrekvensen var 53 %.

I enkäten fick deltagarna bland annat besvara frågor om var de bor, vilka personliga erfarenheter de har av varg och björn, hur ofta de upplevt rädsla för rovdjursangrepp i olika situationer och vilka åtgärder de vill/inte vill ska vidtas på platsen där de bor.

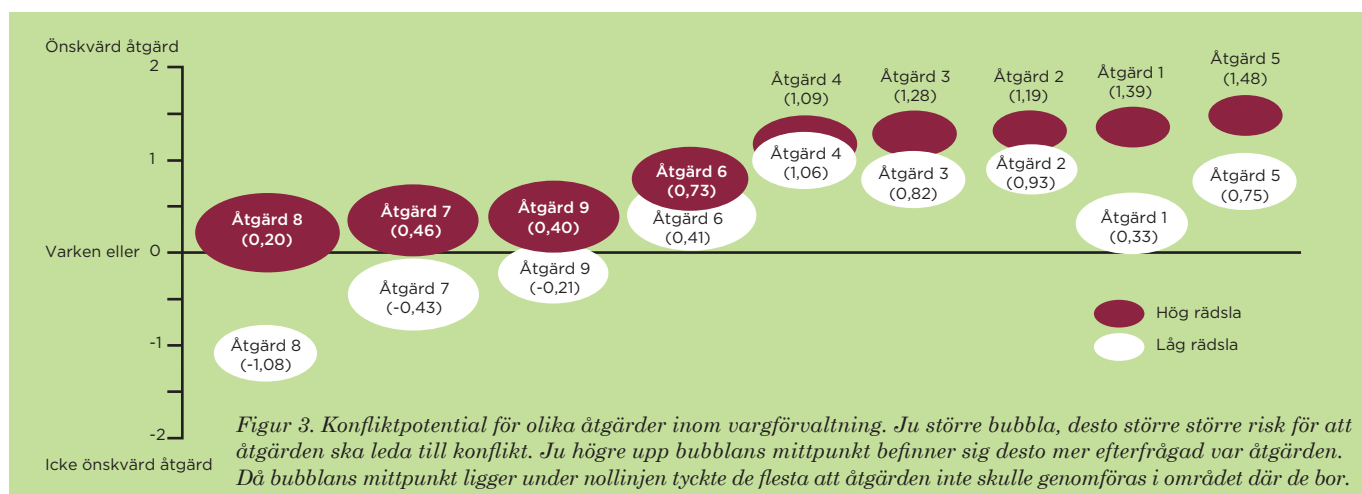
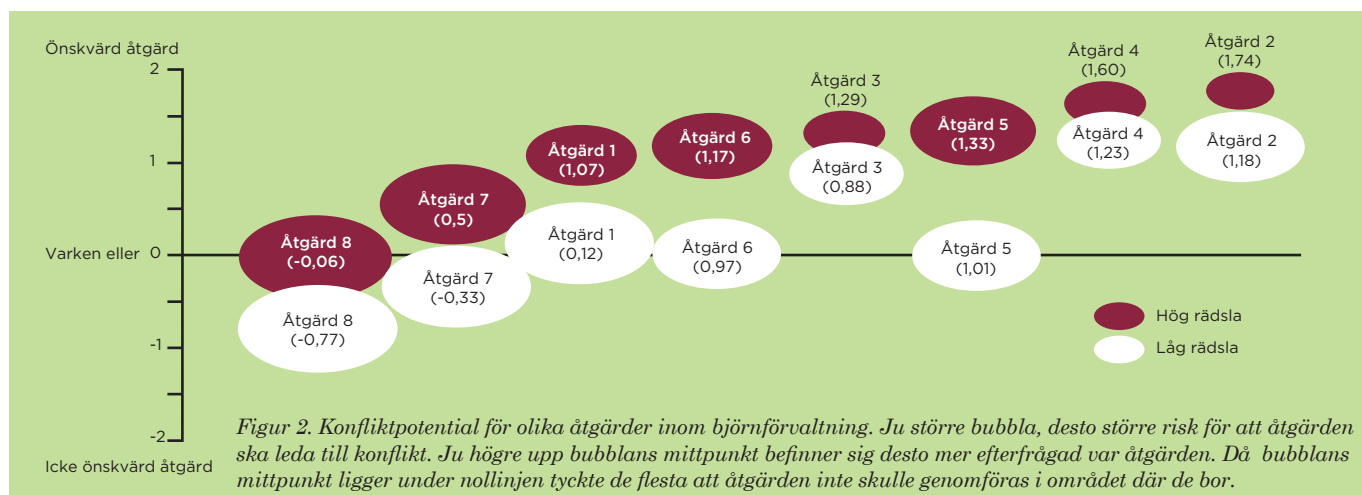
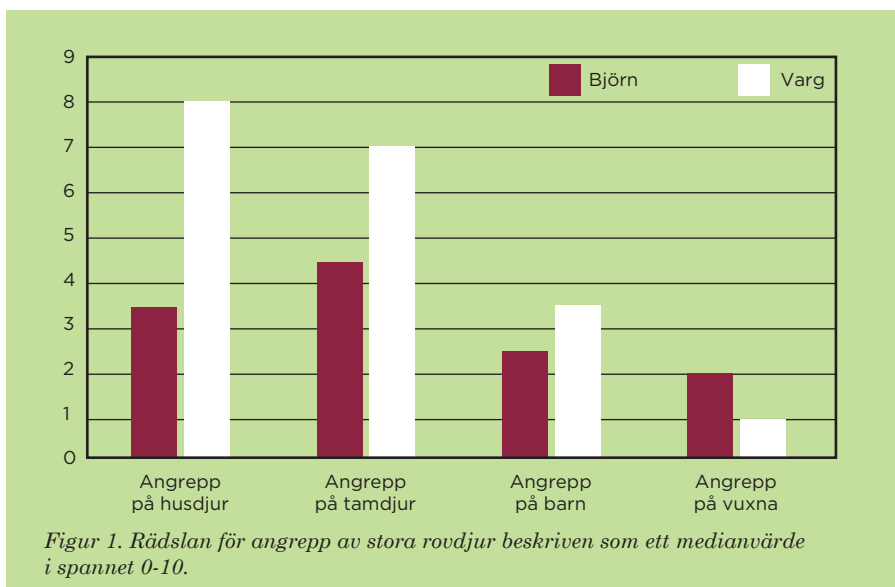
Nr	Åtgärd
1	Information om lokal rovdjursförekomst.
2	Information om hur björn/varg reagerar vid möte med människa.
3	Information om hur ofta det förekommer angrepp på människor.
4	Information om hur man ska bete sig för att undvika angrepp.
5	Det bestäms en nivå för björn- och vargpoulationerna.
6	Göra det olagligt att slänga kadaver inom 3 km från bebyggelse.
7	Tillåta folk att bära pepparspray.
8	Tillåta folk att bära skjutvapen.
9	Dela ut enkel ljudskrämma (endast i vargområden).

Tabell 1. För var och en av åtgärderna i tabellen fick deltagarna ange vad de ansåg om att genomföra just den åtgärden på platsen där de bor. Svaren angavs längs en femgradig skala från "bör inte genomföras" till "bör absolut genomföras".

Konfliktpotentialen hos olika förvaltningsåtgärder

60 % procent av deltagarna som levde i björnområden rapporterade att de sett björnar vid något tillfälle och 82 % att de hade sett spår av björn. Av deltagarna som levde i vargområden rapporterade 32 % att de sett vargar och 59 % att de sett spår av varg. I både björn- och vargområden uttryckte deltagarna en större oro och rädsla för angrepp på tamdjur och husdjur än för angrepp på barn och sig själva (figur 1).

Oavsett om deltagarna uttryckte oro och rädsla för varg eller björn ville de som var rädda i större utsträckning än de som inte var rädda att de föreslagna förvalt-

ningsåtgärderna skulle genomföras.

De mest efterfrågade åtgärderna bland samtliga tillfrågade var:

1. En nivå för björn- och vargpopulationerna.
2. Information om hur man bör bete sig för att undvika angrepp.
3. Information om lokal rovdjursförekomst.

De åtgärder som i första hand består av olika slags information om rovdjur hade lägre konfliktpotential mellan människor än vad andra åtgärder hade (figur 2 och 3).

Information om lokal förekomst av stora rovdjur var en betydligt mer önskvärd åtgärd i vargområden än i områden med björn. Detta kan bero på

att vargar tenderar att angripa fler tamdjur och husdjur, att det finns färre vargar än björnar och att vargar är revirhävande. God kännedom om ett vargrevirs omfattning gör det möjligt för människor att veta om de befinner sig i ett område med stationära vargar, vilket i sin tur kan leda till att de vidtar förebyggande åtgärder för att undvika

De mest efterfrågade åtgärderna bland samtliga tillfrågade var:

1. Ett tak för björn- och vargpopulationerna.
2. Information om hur man bör bete sig för att undvika angrepp.
3. Information om lokal rovdjursförekomst.

angrepp på tamdjur, hundar och människor. Bland deltagare som var rädda för varg innebar också ett populations-tak för varg en låg konfliktpotential.

Personer som var rädda för björn efterfrågade i stället förbud mot att slänga kadaver inom 3 km från bebyggelse och information om hur man bäst undviker ett angrepp om man möter ett stort rovdjur. Detta skulle kunna bero på medvetenheten om att björnar oftare är inblandade i angrepp på människor än vad vargar är.

Åtgärder som tillstånd att bära pepparspray och skjutvapen i björn- och vargområden innebar däremot en hög konfliktpotential. Oenighet gällande dessa åtgärder kan bero på misstro mot åtgärdernas effektivitet, men det kan också vara ett uttryck för en rädsla att vapnen ska missbrukas.

Vilka åtgärder bör väljas?

Förvaltande myndigheter måste vara

försiktiga vid tillämpning av olika åtgärder eftersom man balanserar förtroende mot riskuppfattning, rädsla och upplevd effektivitet. Människor upplever ofta att goda nyheter kommer från personer/myndigheter/institutioner som de känner stort förtroende för, medan de förväntar sig dåliga nyheter från dem man har lågt förtroende för. Eftersom rovdjursförvaltning är kontroversiell, kan till exempel information om hur människor bör bete sig vid rovdjursangrepp uppfattas olika, beroende på vem som står som avsändare.

När förvaltare på till exempel länsstyrelserna ska välja bland olika åtgärder kan det verka rationellt att välja sådana som verkar vara effektivast. För att kunna välja en effektiv åtgärd så behöver man emellertid både ett tydligt formulerat mål med åtgärden och kännedom om vilken slags effekt den kan få. Har man inte det är det lämpligare att planera förvaltningsåtgärder som innebär låg konfliktrisk.

gärder som innebär låg konfliktrisk.

Forskningen har bedrivits vid Miljöpsykologi, Institutionen för arkitektur och byggd miljö, Lunds Universitet i samarbete med Psykologi, Högskolan i Gävle och Viltskadecenter, Institutionen för Ekologi, Sveriges Lantbruksuniversitet. Arbetet har finansierats av Viltvårdsfonden och Formas.

Referens till originalartikeln

Frank, J., Johansson, M. & Flykt, A. (in press). *Managing human fear of brown bear and wolf. European Journal of Wildlife Biology.*

Förvaltningsåtgärder som kan innebära låg eller hög risk för konflikt

LÅG: Information, till exempel om hur man bäst undviker ett angrepp om man möter ett stort rovdjur.

LÅG: Diskussion om tak för björn- och vargpopulationerna.

HÖG: Pepparspray och skjutvapen.

Efterfrågade åtgärder i vargområden

- Ett tak för populationsstorleken.
- Information om lokal rovdjursförekomst.
- Information om hur vargar betar sig när de möter människor.
- Information om frekvensen av angrepp på människor av varg.
- Information om hur man bör bete sig vid ett möte med varg för att undvika angrepp.

Efterfrågade åtgärder i björnområden

- Information om hur björnar reagerar när de möter människor.
- Information om hur man bör bete sig vid ett möte med björn för att undvika angrepp.
- Ett tak för populationsstorleken.
- Information om frekvensen av angrepp på människor av björn.
- Förbud mot dumpning av kadaver närmare än 3 km från bebyggelse.
- Information om lokal rovdjursförekomst.